
ELEMZÉS A FENNTARTHATÓSÁGOT / KLÍMAVÉDELMEZET / KÖRNYEZETVÉDELMEZET ÉRINTŐ VERSENYJOGI JOGSÉRTÉSEKRE ALAPÍTOTT KÁRTÉRÍTÉSI IGÉNYEK LEHETŐSÉGEIRŐL MAGYARORSZÁGON

Dr. Bassola Bálint¹

*Egyetemi Adjunktus (ELTE Állam- és Jogtudományi Kar);
versenyjogra specializálódott ügyvéd (Bassola Ügyvédi Iroda)*

Dr. Csillik Kristóf²

ügyvédjelölt (Bassola Ügyvédi Iroda)

1 Előzetes megjegyzések és az elemzés célja

1.1 Jelen tanulmány célja megvizsgálni a magyar jog alapján a fenntarthatósággal / klímaváltozással / környezetvédelemmel kapcsolatos kérdéseket érintő versenyjogi jogsértések magánjogi érvényesítésének lehetőségeit.

1.2 Ennek keretében felvázolunk egy olyan lehetséges peres eljárásmodot, amely a versenyjog fenntarthatósági (és ezen keresztül klímavédelmi) céljainak érvényesítésére irányul a jogsértő vállalkozásokkal szemben érvényesített versenyjogi kártérítési igények révén.

2 A versenyjog célját és a fenntarthatósághoz (és ezen keresztül a klímavédelemhez) való viszonyát illető alapvető irányzatok

2.1 A versenyjog céljaival kapcsolatos, egymással versengő irányzatok

2.1.1 Előzetes megfontolások

- (i) Ahhoz, hogy megérthessük, milyen szerepet játszhat a versenyjogi magánjogi jogérvényesítés a fenntarthatóság előzmódításában, először is meg kell határoznunk a versenyjog átfogó célját.

¹ Dr. BASSOLA Bálint, PhD, DIEE (Strasbourg), LL.M. (Bruges), Egyetemi Adjunktus (ELTE Állam- és Jogtudományi Kar); versenyjogra specializálódott ügyvéd (Bassola Ügyvédi Iroda); e-mail: balint.bassola@bassola.hu

² Dr. Csillik Kristóf, ügyvédjelölt (Bassola Ügyvédi Iroda); e-mail: kristof.csillik@bassola.hu

Értelmezésünk szerint két egymással versengő nézet létezik arra vonatkozóan, hogy a versenypolitikának, ill. a versenyjogi jogalkalmazásnak mire kellene törekednie.

- (a) Egyrészt létezik az ordo-liberális eszme, amely egy átfogó közpolitika megalkotásáról szól, amelynek a versenyjog csupán eszköze, és ezért úgy kell tekinteni ez utóbbira, mint a társadalom legnagyobb jólétét szolgáló egyik közpolitikára.
 - (b) Másrészt ismert a Chicagói Iskola, amely azt az elképzelést támogatja, hogy a versenyjogot úgy kell értelmezni, mint az egészséges piaci struktúra és a vállalkozások közötti verseny fenntartásának eszközét, hogy a fogyasztók számára a legjobb eredményt biztosítsák, és mint amelynek ez az egyetlen célja.
- (ii) Ezt a két egymással versengő elképzelést az alábbiakban a fenntarthatóságbeli, illetve a környezeti szempontok fényében röviden megvizsgáljuk.

2.1.2 Ordo-liberalizmus

- (i) Az ordo-liberális elmélet hívei a versenyjogot egy összetett célrendszer eszközének tekintik. Célja, hogy a társadalmat demokratikus és empatikus politikai közösséggé formálja, miközben hatékony versenyjogi eszközökkel biztosítja a társadalom jólétét. Az ordo-liberális elmélet gazdaságpolitikai aspektusa alapvetően a piaci hatalom koncentrációjának és az ezzel járó hatékonytalanságnak az elkerülésére törekszik.
- (ii) Ennek megfelelően az állam nem passzív szemlélője, hanem aktív alakítója a piaci folyamatoknak, amely a szigorú és igazságos alkotmányos rend fenntartásával, a piacgazdaság alapvető jellemzőinek tiszteletben tartása mellett a piaci szereplőket az általa előnyösnek ítélt magatartás irányába tereli, így az állam beavatkozása valójában a tisztességes verseny feltételeinek megteremtésére korlátozódik. A versenypolitika tehát nem öncélú, hanem a társadalmi jólét komplex értelemben vett kulcsa³.

³ Bastidas Vengas, V. "Promoting innovation? : a legal and economic analysis of the application of article 101 TFEU to patent technology transfer agreements" Department of Law, Stockholm University, Stockholm, 2011., 49. o.

2.1.3 Chicagói Iskola

- (i) A Chicagói Iskola az 1970-es években az USA-ból kiindulva vált ismertté, és arra a következtetésre jutott, hogy a piaci erők és folyamatok önmagukban képesek a lehető legnagyobb mértékű társadalmi jólét elérésére, és hogy a versenyjog valójában a szűk értelemben vett gazdasági hatékonyság maximalizálásának eszköze⁴.
- (ii) Ebből az értelmezésből logikusan következik, hogy a Chicagói Iskola szerint a versenyjog egy elszigetelt politika, amely nem vehet figyelembe más, az üzleti / piaci szférán kívüli szempontokat.

2.1.4 Az európai uniós versenypolitika célja

- (i) Tekintettel arra, hogy Magyarország az Európai Unió tagállama és ebből következően a magyar versenyjogi jogalkotásra és jogalkalmazásra fundamentálisan hat az európai uniós versenypolitika, ezért lényeges röviden kitérni arra, hogy az Európai Bizottság és az EU Bíróság miként értelmezi a versenypolitika célját.
- (ii) Bár az Európai Bizottság kifejezte azon szándékát, hogy a versenypolitikával kapcsolatos kérdések mérlegelésekor kizárólag a gazdasági előnyökre összpontosítson⁵, az alapító szerződések alább részletezett ordo-liberális szemlélete és az EU Bíróság teleologikus értelmezési módszere alapján kijelenthető, hogy a versenypolitika az Unió más céljainak - például a fenntartható fejlődés és az egészséges környezet - elérésének eszközeként is felfogható.

2.1.5 A versenyjog magánjogi érvényesítésének szerepét ennek fényében kell vizsgálni, és ezért nagyobb súlyt kell tulajdonítani azoknak az érveknek, amelyek kifogásolják (ellenzik) a versenyjogsértő vállalkozásoknak a környezetkárosító piaci gyakorlatok alól való felmentését az EUMSz. 101. cikk (3) bekezdése alapján. Amennyiben ugyanis olyan környezetvédelmi / fenntarthatósági / klímavédelmi megfontolásoknak is teret adunk pl. a versenykorlátozó megállapodások mentesítése (EUMSz. 101. cikk (3) bek.) során, amelyek nem a szigorú értelemben vett versenyjog hatálya alá

⁴ Odudu, O "The Wider Concerns of Competition Law" Oxford Journal of Legal Studies, Vol. 30, Num. 3, 2010, p. 601.

⁵ Lásd például a végrehajtás és az eljárások korszerűsítéséről szóló 1999. évi fehér könyvben támogatott "közgazdaságtanibb megközelítést" (more economic approach) (A Bizottság fehér könyve az EK-Szerződés 81. és 82. cikkének végrehajtási szabályainak korszerűsítéséről [1999] HL C 132/1);

tartoznak, úgy olyan közpolitikai célok (pl.: klímavédelem) elérését is elősegíthetjük, amelyek máskülönben hátrányt szenvednének.

- 2.1.6 Ami az uniós versenypolitika célját illeti, a Bíróság úgy véli, hogy "e szabályok feladata éppen az, hogy megakadályozzák a verseny torzulását a közérdek, az egyes vállalkozások és a fogyasztók kárára, és ezáltal hozzájáruljanak az Unión belüli jóléthez".⁶

3 A versenyjog közjogi és magánjogi érvényesítése

- 3.1 Az EU tagállamaiban az EUMSZ. 101. cikkét (versenykorlátozó megállapodások tilalma) és az EUMSZ. 102. cikkét (erőfölénnyel való visszaélés tilalma), valamint e szabályok nemzeti megfelelőit⁷ a nemzeti versenyhatóságok⁸ és a nemzeti bíróságok egyaránt alkalmazzák⁹ (közjogi jogérvényesítés).
- 3.2 A versenyjog magánjogi érvényesítését vagy közvetlenül a nemzeti bíróságok előtt (ún. stand-alone action), vagy a nemzeti versenyhatóság / Európai Bizottság közigazgatási eljárását követően (ún. follow-on action), ugyancsak bíróság előtt, kártérítési kereset formájában lehet elérni¹⁰.
- 3.3 A jogérvényesítés fent részletezett két módja (közjogi és magánjogi) között azonban nagyon fontos különbséget kell tenni. A közjogi jogérvényesítés a versenyjog megsértésében érintett vállalatokra kiszabható bírságokat (az előző éves nettó árbevételük akár 10%-áig) és egyéb szankciókat eredményezhet. Azonban az imént említett bírság nem jár automatikusan a jogsértés által károsított fogyasztóknak vagy versenytársaknak a kompenzálásával is. A magánjogi jogérvényesítés (azaz, amikor a versenyjogsértés károsultja bírósághoz fordul, hogy kompenzációt követeljen) biztosíthatja, hogy a versenyjog megsértése által közvetlenül érintettek kártérítést kapjanak.
- 3.4 A környezetkárosító / klímaváltozás szempontjából negatív versenyjogi jogsértések hatásait nehéz mérni (kvantifikálni), és ez a tényező - amint azt az alábbiakban részletesen bemutatjuk - jelentős akadályát jelenti az ilyen és ehhez hasonló jogsértések magánjogi érvényesítésének.

⁶ C-52/09. Konkurrensverket kontra TeliaSonera Sverige AB. [TeliaSonera] 22. pont.

⁷ Magyarországon: tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény („Tpvvt.”) 11. § és 21. §

⁸ Magyarországon: Gazdasági Versenyhivatal.

⁹ Ashton, David: Competition damages actions in the EU, Law and Practice, 2. kiadás, Elgar Competition Law and Practice, 2018., 46. o.

¹⁰ Az Európai Bizottság határozata (AT.39824 Trucks) alapján tagállami bíróságok előtt indított kártérítési perek példája a kamionkartell, amely nemcsak Magyarországon, hanem Németországban, Hollandiában, az Egyesült Királyságban stb. is kereset alapjául szolgált (lásd alább).

4 Fenntarthatóság / klímavédelem, versenyjog és magánjogi jogérvényesítés - az értelmezési keretek kijelölése Magyarországon

4.1 A "policy-linking" mint lehetséges értelmezési módszer az uniós és a magyar bíróságok számára az uniós jog szerinti versenyjogi jogsértések vizsgálata során

4.1.1 Az EUSZ 3. cikke, amely felsorolja az Unió célkitűzéseit, egyaránt tartalmazza a versenyképes piacgazdaság megteremtését és a környezet magas szintű védelmét. Ez a két egymással esetlegesen versengő érték első megközelítésben nem valósítható meg teljes mértékben, hanem sok esetben csak egymás rovására. A természeti erőforrások kiaknázása és gazdasági haszonná alakítása elkerülhetetlenül a környezet bizonyos fokú romlásával jár, míg a magas szintű környezetvédelem a versenyképesség és a gazdasági fejlődés gátja lesz, éppen az erőforrások megőrzésének szükségessége miatt. Az EU Bíróság ítélkezési gyakorlata segíthet feloldani ezeket az ellentmondásokat, amelyek azt tükrözik, hogy az EU Bíróság a szabály céljának fényében gyakorolja értelmezési jogkörét.¹¹

4.1.2 Ezt az integrált megközelítést, amely figyelembe veszi az európai uniós szerződések célkitűzéseinek összetettségét, maga a Szerződés megfogalmazása is megerősíti. Az EUMSZ. 11. cikke például kimondja, hogy "[a környezetvédelmi követelményeket [...] be kell építeni az Unió politikáinak és tevékenységeinek meghatározásába és végrehajtásába]" (az integráció elve, ami egyébként a környezetvédelmen kívül az egészségügyi és a fogyasztóvédelmi jogot is hasonlóan érinti). Ez a rendelkezés gyakorlatilag arra kötelezi az uniós jogalkotót és a jogalkalmazókat, hogy minden vertikális uniós politika - beleértve a versenyjogot is - megalkotása és végrehajtása során vegyék figyelembe az uniós környezetvédelmi követelményeket.

4.1.3 A konkrét környezetvédelmi „policy-linking” záradékot megelőzi az EUMSZ. 7. cikkében foglalt általános politika-összekapcsolási követelmény, amely kimondja, hogy "[a]z Unió valamennyi célkitűzését figyelembe véve és a hatáskör-átruházás elvével összhangban [biztosítja] különböző politikáinak és tevékenységeinek összhangját".

4.1.4 A Bíróság teleologikus értelmezési gyakorlata és a szakpolitikákhoz kötődő záradékok együttesen már kétséget kizáróan egyértelművé teszik, hogy

¹¹ N. Fennelly, "Legal Interpretation at the European Court of Justice" (1996) 20 Fordham International Law Journal, 664. o. (Jogi értelmezés az Európai Bíróságon), idézi: Csillik Kristóf és Gera Anna: Fenntarthatósági / környezetvédelmi érvek értékelése az EUMSZ. 101. cikk (3) bekezdés szerinti mentesülés kapcsán, Versenyjog Magyarországon és az EU-ban, Gazdasági Versenyhivatal, 2021.

amennyiben az EUSZ vagy az EUMSz. valamely rendelkezésének szövege nem elég egyértelmű, az uniós jog szempontjából az a helyes értelmezés, amely figyelembe veszi az EUSZ-ben meghatározott valamennyi célkitűzést.¹²

4.2 A magyar jogi értelmezés lehetséges sarokköveiként szolgáló alapelvek

- 4.2.1 A fenntartható fejlődés és az egészséges környezet megőrzésének célja Magyarország Alaptörvényében kodifikált értékek.¹³ Ennek megfelelően a magyar államnak el kell ismernie és támogatnia kell mindenki egészséges környezethez való jogát¹⁴.
- 4.2.2 Magyarország Alaptörvénye szerint "[a]z, aki a környezetben kárt okoz, köteles azt helyreállítani, vagy a helyreállítás költségeit [jogszabályban] meghatározottak szerint viselni"¹⁵.
- 4.2.3 Magyarország Alaptörvénye szerint "[a] jogalkalmazás során a bíróságok a jogszabályokat alapvetően azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A törvények céljait főszabály szerint a preambulumba, és/vagy a vonatkozó törvényjavaslat vagy törvénymódosítási javaslat indoklásaira támaszkodva kell meghatározni. Az Alaptörvény vagy bármely más jogszabály értelmezésekor vélelmezni kell, hogy azok észszerűek és a köz javát szolgálják, erényes és gazdaságos célokat szolgálnak."¹⁶ E rendelkezés értelmezésére vonatkozóan kutatócsoportunk más tagjai részletes elemzést végeztek.¹⁷
- 4.2.4 Az Alaptörvényben kodifikált valamennyi célt a bíróságoknak figyelembe kell venniük a vonatkozó törvények és rendeletek alkalmazásakor, beleértve a Tpt. (11. § és 21. §) és az EUMSz. normáit (101. cikk és 102. cikk). Ezért megállapítható, hogy a magyar bíróságok az uniós és/vagy magyar vonatkozó szabályok alkalmazásakor valóban figyelembe veszik (vagy legalábbis figyelembe kell venniük) a környezetvédelem és a fenntarthatóság céljait mint átfogó értelmezési keretet.

¹² Jones A. / Sufrin B. / Dunne N., EU Competition Law: Text, Cases, and Materials, 7th Edition, Oxford University Press, Oxford, 2019, 18. old.; idézi: Csillik Kristóf és Gera Anna: Fenntarthatósági / környezetvédelmi érvek értékelése az EUMSz. 101. cikk (3) bekezdés szerinti mentesülés kapcsán, Versenyjog Magyarországon és az EU-ban, Gazdasági Versenyhivatal, 2021.

¹³ Magyarország Alaptörvénye P) cikk, XXI. cikk

¹⁴ Magyarország Alaptörvénye XXI. cikk (1) bekezdése

¹⁵ Magyarország Alaptörvénye XXI. cikk (2) bekezdése

¹⁶ Magyarország Alaptörvénye 28. cikk

¹⁷ [Sepsi – Szemesi, 2022.]

4.2.5 E tekintetben meg kell említeni, hogy az EUB joggyakorlatában már foglalkozott a fenntarthatóság kérdésével, mint az EUMSz. 101. cikkének (3) bekezdése szerinti egyes jogellenes megállapodásokra vonatkozó mentességek megadásának módjával.¹⁸

4.3 A versenyt korlátozó megállapodások tilalma és az erőfölénnyel való visszaélés tilalma, mint a kártérítési igény alapjául szolgáló jogsértések

4.3.1 A versenyt korlátozó megállapodások tilalma

- (i) A versenyt korlátozó megállapodások tilalma már évek óta kártérítési igények alapjául szolgál, és az EU tagállamaiban számos hasonló keresetet nyújtottak be a nemzeti bíróságok előtt.¹⁹
- (ii) Magyarországon azonban még nem volt olyan bírósági eljárás, amelyben a felperes olyan versenykorlátozó megállapodásra alapította volna igényét, amelynek tárgya fenntarthatósági és/vagy környezetvédelmi vonatkozású kérdés lett volna.
- (iii) Mindazonáltal e tekintetben az Európai Bizottság kamion-kartellről szóló határozata szemléltető példaként említhető²⁰ (ennek folyamánként kartell-kártérítési perek indultak Magyarországon, de azok jogalapja nem a környezetvédelmi területen történő versenykorlátozás).
- (iv) A kamion-kartell nyomán a károsultak (jellemzően közúti fuvarozással foglalkozó társaságok) több tagállam bírósága előtt - köztük Magyarországon is - kártérítési keresetet indítottak. Magyarországon ezek a magánjogi keresetek mind olyan károkra vonatkoznak, amelyek a kamion-gyártók kartellgyakorlatából eredtek (a MAN, a Volvo/Renault, a Daimler, az Iveco és a DAF az Európai Gazdasági Térségben bizonyos tehergépkocsi-típusok árait "bruttó lista" szinten hangolta össze).
- (v) A fent említett kamiongyártók azonban kartellben is részt vettek a következőkkel kapcsolatban:
 - (a) a közepes és nehéz tehergépjárművek kibocsátási technológiai bevezetésének késleltetése az egyre szigorodó

¹⁸ T-17/93. sz. ügy Matra Hachette SA kontra Bizottság [1994] II-595. sz.

¹⁹ A magyar példákat illetően ld. Szilágyi Pál, Antitrust Practice of Courts in Hungary in Follow-on Private Actions 2020, in: [2021] Global Competition Litigation Review, 4. szám, 158-161. szám.

²⁰ Európai Bizottság, AT.39824 - Trucks

európai kibocsátási normáknak való megfelelés érdekében (Euro III-tól Euro VI-ig)

- (b) az egyre szigorodó európai kibocsátási normáknak (az Euro III-tól az Euro VI-ig) való megfeleléshez szükséges kibocsátási technológiák költségeinek áthárítása az ügyfelekre.
- (vi) Tudomásunk van arról, hogy egyes nagy magyarországi fuvarozó cégek, amelyek a kartell által érintett időszakban tehergépkocsikat vásároltak, fontolóra vették annak lehetőségét, hogy kártérítési pert indítanak a kamiongyártók fent említett környezetvédelmi kérdésekkel kapcsolatos piaci gyakorlatára hivatkozva. A szóban forgó kartell következtében a fuvarozó cégeket ért károk a magasabb üzemanyagárak (a tehergépkocsik kevésbé hatékony üzemanyag-fogyasztási rendszere miatt), a termékek rövidebb élettartama és a magasabb karbantartási költségek lehetnek. Nincs tudomásunk azonban olyan magyarországi perről, amely a fent említett, környezetvédelemmel kapcsolatos versenyjogi jogsértések alapján indult volna.
- (vii) Érdemes megemlíteni továbbá, hogy a kartellező vállalkozások magatartása révén késleltetetten bevezetett EURO-6 szabványú motorok további kockázatnak is kitettek a szerződéses partnereket. A fuvarcégeket például közigazgatási jogi szankciókkal sújthatják a hatóságok a jogszabályi határértéket meghaladó kibocsátások miatt, illetve különböző civil szervezetek, magánszemélyek és egyéb magánjogi jogalanyok személyiségi jogaik sérelmére hivatkozva érvényesíthetnek igényt velük szemben (pl. megnövekedett zajterhelés, egészséghez való jog stb.).

4.3.2 Az erőfölénnyel való visszaélés tilalma

- (i) Ami az erőfölénnyel való visszaélés tilalmát illeti, jelenleg a tudományos munkák egy izgalmas vonulata foglalkozik azzal a lehetőséggel, hogy az említett normát egyes vállalkozások károsanyag kibocsátásának korlátozására és a társadalmi egyenlőség előmozdítására szolgáló eszközként alkalmazzák.²¹

²¹ Iacovides, Marios / Vrettos, Chris, Falling through the cracks no more? Article 102 TFEU and sustainability: the relation between dominance, environmental degradation, and social injustice, in: Journal of Antitrust Enforcement, Volume 10, Issue 1, March 2022, 32-62. old.

- (ii) A fent említett gondolatmenet szerint a versenyjognak közpolitikai eszközként kell és lehet működni a környezeti és társadalmi fenntarthatósági célok előmozdítása érdekében az erőfölénnyel való visszaélés tilalmának alkalmazásával.²²
- (iii) Erre példa lehet, hogy a környezetvédelmi hatóságok, illetve a hasonló hatáskörrel felruházott különböző kormányzati szervezetek gyakran a lenagyobb szennyezők bevonásával készítik különböző akcióterveiket, előkészítő-anyagaikat. Ebben a tekintetben tehát figyelemmel kell lennünk arra, hogy az erőfölényes helyzetben lévő vállalkozások – gyakran lobbijük révén – képesek lehetnek a környezetvédelmi törekvéseket törvényes és intézményes keretek között visszafogni.
- (iv) Magyarországon még nem volt olyan ügy, amelyben magánszemélyek kártérítést követeltek volna olyan erőfölénnyel való visszaéléssel kapcsolatos forgatókönyvek kapcsán, amelyek fenntarthatósági és/vagy környezetvédelmi kérdésekkel kapcsolatosak voltak.

5 A versenyjogi jogsértések alapján megítélt kártérítés anyagi feltételei Magyarországon

A magyar polgári bíróságok ítélkezési gyakorlata szerint a felperesnek az alábbi kritériumokat kell bizonyítania ahhoz, hogy versenyjogi jogsértés alapján kártérítést kapjon.

5.1 A versenyjog megsértése

Először is, az adott vállalkozás magatartásának meg kell sértenie a versenyt korlátozó megállapodások tilalmát és/vagy az erőfölénnyel való visszaélés tilalmát (más szóval a felperesnek bizonyítania kell, hogy az alperes piaci magatartása jogellenes, mivel sérti a versenyjogot)²³.

5.2 Elszenvedett kár

5.2.1 Másodsor, a felperesnek tudnia kell bizonyítani, hogy kárt szenvedett.

5.2.2 A bekövetkezett kár három lehetséges elemből állhat:

²² Idem.

²³ Ezzel kapcsolatban meg kell említeni, hogy a magyar jog szerint a jogkövetkezményes kártérítési igények esetében az adott magatartás jogellenességét a törvény vélelmezi, mivel a versenyjogi jogsértést a Gazdasági Versenyhivatal már megállapította (más szóval a polgári bíróságot a Gazdasági Versenyhivatal határozatának az a része köti, amely az adott piaci gyakorlat jogellenességét megállapította, de a szóban forgó kártérítési igény minden más vonatkozásáról szabadon dönthet).

- (i) *damnum emergens* (közvetlen veszteség);
- (ii) *lucrum cessans* (nyereségkiesés); és
- (iii) a károk kiküszöbölésének költségei.²⁴

5.3 Okozati összefüggés

- 5.3.1 Harmadszor, a felperesnek bizonyítania kell, hogy az alperes által elkövetett versenyjogi jogsértés és a felperes által elszenvedett kár között közvetlen kapcsolat áll fenn (más szóval, a felperesnek bizonyítania kell, hogy az általa elszenvedett kár az alperes piaci gyakorlatának közvetlen következménye).
- 5.3.2 A fenntarthatósági és környezetvédelmi szempontok a magánjogi jogérvényesítési eljárásnak ebben a szakaszában kerülhetnek előtérbe. Amint azonban a fentiekben kifejtettük, nehéznek tűnik bizonyítani a versenyjogot sértő, környezetkárosító magatartás és a környezet károsodása közötti szoros ok-okozati kapcsolatot.

6 A kártérítési keresetek eljárásjogi szempontjai

6.1 Az ún. “follow-on” és önálló kártérítési igények

Amint azt fentebb kifejtettük, Magyarországon a kártérítési kereseteket a bíróságok előtt önállóan (ún. stand-alone) vagy ún. “follow-on” keresetként (a Gazdasági Versenyhivatal / Európai Bizottság határozatát követően), vagy önálló keresetként (amelyek nem a Gazdasági Versenyhivatal / Európai Bizottság által megállapított versenyjogi jogsértést követően kerülnek benyújtásra) lehet előterjeszteni.

6.2 Közérdekű kereset

- 6.2.1 Fontos kiemelni, hogy amennyiben a Gazdasági Versenyhivatal hatáskörébe tartozó jogsértés nagyszámú fogyasztónak okozott kárt, a fogyasztók nevében polgári jogi igényt nyújthat be az érintett vállalkozással szemben. Az ilyen igény érvényesítésének feltétele, hogy a jogsértéssel kapcsolatban a Gazdasági Versenyhivatal már vizsgálatot indított (a Gazdasági Versenyhivatal kérheti a bíróságtól a peres eljárás felfüggesztését a vizsgálat befejezéséig). Az ilyen kereset nem érinti a fogyasztók azon jogát, hogy saját jogon indítsanak eljárást az alperes ellen.²⁵ Fontos kiemelni, hogy az eljárás megindítása a GVH döntésén múlik,

²⁴ Ptk. 6:522. §

²⁵ Tpt. 85/A. §

ugyanakkor a politikai nyomásgyakorlás ebben az esetben is lehetséges. Hozzátesszük, a GVH viszonylag ritkán él ezen jogosítványával.

- 6.2.2 Ezzel kapcsolatban ki kell emelni, hogy a környezeti károk természetüknél fogva nagyszámú fogyasztót érinthetnek, ezért várható, hogy a Gazdasági Versenyhivatal a közeljövőben azonosítani fogja azokat az ügyeket, amelyek fenntarthatósági és környezetvédelmi kérdéseket érintenek, és amelyek így a fentiek szerint közérdekű kereset tárgyát képezhetik.²⁶

6.3 Csoportos perlés lehetősége ("class action")

- 6.3.1 A csoportos peres eljárások ("class action") kezdeményezésére vonatkozó szabályokat a közelmúltban kodifikálta a magyar polgári perrendtartás.²⁷ Álláspontunk szerint a kollektív jogorvoslat adott esetben eszköze lehet ugyan a versenyjogi jogsértésből eredő környezeti károk megtérítését célzó fogyasztói peres eljárásoknak, ugyanakkor a magyar jog meglehetősen szigorú feltételeket szab arra vonatkozóan, hogy mely esetekben engedhető meg csoportos per indítása.
- 6.3.2 A jogszabály szerint erre akkor van lehetőség, ha az az emberi tevékenységen vagy mulasztáson alapuló, előre nem látható környezetterhelés által közvetlenül okozott egészségkárosodásból fakadó igények vagy vagyoni kárigények érvényesítésére irányul.²⁸
- 6.3.3 Hozzá kell azonban tenni, hogy a kollektív jogorvoslati eljárás megindításához jelentős előkészítő munkát kell végezni (például legalább tíz felperesnek kell jelentkeznie, megállapodást kell kötniük a bírósági keresetük feltételeiről, a fogyasztók képviselőjének jól előkészített, indokolással ellátott kérelmet kell benyújtania a bírósághoz annak érdekében, hogy a bíróságtól engedélyt kapjon a szóban forgó kollektív jogorvoslatra stb.)

²⁶ Hivatkozunk az EU Bíróság C-435/18. sz. (Otis) ügyben Juliane Kokott főtanácsnok által megfogalmazott vélemény 130. pontjára, amely szerint "előfordulhatnak olyan esetek, amelyekben nehéz meghatározni azt a konkrét jogi személyt, akinek a "köz" által elszenvedett kárt meg kell téríteni. Ilyen esetekben azonban megfontolható, hogy a közérdek képviselője kártérítést követeljen az elszenvedett kárért, és a kártérítést a károkozó fél fizesse be egy olyan alapba, amely a köz javát szolgálja. Hasonló konstrukció áll például az amerikai jogban a "parens patriae antitrust keresetek" hátterében, amelyek lehetővé teszik az államügyészeknek, hogy polgáraik nevében kollektív kártérítést követeljenek a lakosságnak a fogyasztási cikkek kartell következtében megemelkedett árai miatt elszenvedett szórt kárért, és az ilyen keresetekből származó bevételeket közjóléti projektekre fordítsák; lásd ezzel kapcsolatban: Farmer, S. B., More lessons from the laboratories: Cy pres distributions in parens patriae antitrust actions brought by state Attorneys General, Fordham Law Review, Vol. 68, 1999, 361. o. és azt követő oldalak.

²⁷ Polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény

²⁸ Polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 583. § (2) bekezdés c) pontja

7 Egy releváns ügy bemutatása, amelyben a fenntarthatósági kérdések kulcsszerepet játszanak, és amelyekben a magánjogi jogérvényesítés lehetséges

7.1 Előzetes megjegyzésünk

Ebben a szakaszban egy olyan esetet vizsgálunk meg, amelyben a magánjogi jogérvényesítés lehetséges lett volna (álláspontunk szerint a kereset benyújtásának lehetősége immár elévült), és elemezzük, hogy a fenntarthatósági/környezetvédelmi szempontok hogyan játszhatnak kulcsszerepet a későbbiekben.

7.2 Személygépkocsi-kibocsátási ügy (AT.40178 eset, "Car emissions")

7.2.1 Releváns tényállás

- (i) 2009 és 2014 között öt nagy autógyár (Daimler, BMW, Volkswagen, Audi és Porsche) versenykorlátozó megállapodást kötöttek, melynek célja a rendelkezésre álló károsanyag-kibocsátást korlátozó technológia bevezetésének késleltetése volt.
- (ii) Az eljárás alá vont autógyártók rendelkeztek olyan technológiával, amely az EU károsanyag-kibocsátási normák által előírnál nagyobb mértékben csökkentette volna a környezeti terhelést. Annak érdekében, hogy a verseny nyomását elkerüljék, megállapodtak, hogy nem teszik lehetővé, hogy a technológia teljes potenciálját kihasználva a jogszabályban előírnál jobban tisztítsák a kipufogógázokat.
- (iii) Az autógyártók rendszeres műszaki találkozókra vitatták meg a szelektív katalitikus redukciós (SCR) technológia fejlesztését, amely a dízel személygépkocsik káros nitrogén-oxid (NO_x) kibocsátását a kipufogógázáramba befecskendezett karbamid (más néven „AdBlue”) révén szünteti meg.
- (iv) Konkrétabban, a Daimler, a BMW és a Volkswagen csoport megállapodott az AdBlue-tartályok méretéről és hatótávolságáról, valamint az átlagos becsült AdBlue-fogyasztásról. Ezekről az elemekről kereskedelmi szempontból érzékeny információkat is kicseréltek. Ezzel megszüntették a bizonytalanságot a jövőbeni piaci magatartásukkal kapcsolatban a jogszabályi előírásokon túli NO_x-kibocsátás-tisztítás (ún. „túlteljesítés”) és az AdBlue utántöltési tartományok tekintetében.

- (v) Ez azt jelenti, hogy korlátozták a versenyt az ügyfelek számára releváns termékjellemzők tekintetében.²⁹

7.2.2 Irányadó jogszabályi rendelkezés

A Bizottság értelmezésében ez a magatartás a műszaki fejlődés korlátozása formájában elkövetett tárgyi jogsértésnek minősül, amely a Szerződés 101. cikke (1) bekezdésének b) pontjában és az Európai Gazdasági Térségről (EGT-megállapodás 53. cikke (1) bekezdésének b) pontjában kifejezetten említett jogsértéstípus.³⁰

7.2.3 Jogalkalmazás

Jelen esetben a tényállás minősítése versenyjogi szempontból azért sem ütközik különösebb nehézségbe, mert az EUMSZ. példalozó felsorolása is tartalmazza a műszaki fejlesztés korlátozásának tilalmát.³¹ Az engedékenységi kérelemben részt vevő autógyártók feltárták a jogsértés tényét, célját és körülményeit.³²

7.2.4 A magánjogi jogérvényesítés esélyei

- (i) Noha a Bizottság megállapította, hogy a vállalkozások magatartása jogsértő volt, és ennek nyomán a “follow-on” kártérítések is lehetővé váltak – melyek a fent részletezettek szerint lényegesen egyszerűbb jogérvényesítést tesznek lehetővé az önálló magánjogi jogérvényesítési perekhez képest – tudomásunk szerint nem indultak vonatkozó kártérítési eljárások.
- (ii) Ennek egyik oka lehet, hogy a fogyasztók által elszenvedett károk a megfelelő szakértelem hiányában nehezen számszerűsíthetők, és a Tpv. 88/G. § (6) bekezdésben foglalt vélelem³³ sem alkalmazható feltétlenül, mert a Tpv. terminológiája szerint nem minden versenykorlátozó megállapodás kartell.³⁴

²⁹ Case AT.40178 – Car Emissions, paras. [74]-[90]

³⁰ EUMSZ 101. cikk (1) bekezdés b) pont, EGT-megállapodás, 53. cikk (1) bekezdés b) pont

³¹ Ld.: M. Vestager, az Európai Bizottság versenyfelügyeletért felelős tagjának vonatkozó nyilatkozata: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_3581

³² Case AT.40178 – Car Emissions, paras. [240]-[246]

³³ „Kartellel okozott versenyjogi jogsértés esetén az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell, hogy a versenyjogi jogsértés a jogsértő vállalkozás által alkalmazott árat tízszázaléknyi mértékben befolyásolta.”

³⁴ Tpv. 13. § (3) bekezdés

- (a) A károk nehézkes becsléséből adódó nehézségek azonban áthidalhatónak tűnnek a magyar jog “általános kártérítésre” utaló szabályainak alkalmazásával.
- (b) A Ptk. 6:531. § alapján “[h]a a kár mértéke nem állapítható meg, a károkozásért felelős személy olyan összegű kártérítés megfizetésére köteles, amely a károsult kárának a kiegyenlítésére alkalmas.
- (c) Ha a kár mértéke akárcsak részben nem számítható ki, a bíróság a károkozásért felelős személyt olyan összegű általános kártérítés megfizetésére kell hogy kötelezze, amely a károsult teljes anyagi kárpótlására alkalmas. A kár mértékének a felderítéséhez minden célszerű, eredményre vezethető bizonyítást le kell folytatni. Az általános kártérítés alkalmazására mindaddig nem kerülhet sor, amíg nyilvánvalóvá nem válik, hogy a kár mértéke nem számítható ki. Az általános kártérítés mértékénél a bizonyítási nehézségek csak annyiban jelentősek, ha azok a kár nagysága, mértéke tekintetében jelentkeznék.³⁵
- (d) Mindezek alapján, amennyiben a bizonyítási eljárás sem alkalmas arra, hogy a felperesek kárát számszerűsítsük, úgy olyan összegű kártérítést kell megállapítani részére, amely teljes kárának pótlására alkalmas.³⁶

8 Következtetés

- 8.1 Úgy véljük, hogy a magyar jogrendszer felkészült arra, hogy akár tömegesen jelentkező, **versenyjogi jogalapon indított** magánjogi jogérvényesítéssel is hozzájáruljon a fenntarthatósághoz / klímavédelemhez / környezetvédelemhez, a versenyjogi kártérítéshez szükséges eljárásjogi és anyagi jogi eszközök ugyanis álláspontunk szerint adekvát módon rendelkezésre állnak.
- 8.2 A “follow-on” versenyjogi kártérítés (azaz a Gazdasági Versenyhivatal / Európai Bizottság határozatát követően megvalósított igényérvényesítés) előnye, hogy leveszi a bizonyítási terhet a felperes válláról, a Tpv.-ben foglalt kárösszeg-vélelem és a Ptk. általános kártérítésre vonatkozó szabálya pedig segíthet áthidalni a

³⁵ EBH2003. 863.

³⁶ Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter, magyarázat a Ptk. 6:531. §-hoz.

kárösszeg bizonyításának nehézségeit, míg a Pp. és a Tpv. együttesen lehetőséget teremtenek arra, hogy akár a hatóság, akár az ügyész, akár a fogyasztók (önállóan vagy csoportosan) peresítsék a jogsértő magatartásokból származó igényeket.

- 8.3 Megállapítható az is, hogy a szélesebb nyilvánosság számára a gépjármű-iparban történt visszaélések váltak ismertté (pl. kamion-kartell, dízelbotrány, stb.), ám a környezetkárosító versenyjogi jogsértések természetesen sokkal szélesebb spektrumon vannak jelen. A versenyjogi alapon megvalósított magánjogi jogérvényesítésnek plasztikus példái a magasabb áron vásárolt kamionok, illetve az Európai Bizottság határozata nyomán a gyártókkal szemben indult kartell-kártérítési perek, azonban számos olyan más iparág válhat a jövőben relevánssá, amelyben az e perekből levont tapasztalatok hasznosak lehetnek (pl. építőipar, energetika stb.).